

Respect & Responsibility

פרשת דברים תשפ"ה – שבת חזון

DEUTERONOMY

1/1-3

PARASHAS DEVARIM

¹ These are the words that Moses spoke to all Israel, on the other side of the Jordan, concerning the Wilderness, concerning the Arabah, opposite the Sea of Reeds, between Paran and Tophel, and Laban, and Hazeroth, and Di-zahab; ² eleven days from Horeb, by way of Mount Seir to Kadesh-barnea. ³ It was in the fortieth year, in the eleventh month, on the first of the month, when Moses spoke to the Children of Israel,

according to everything that HASHEM commanded him to them, ⁴ after he had smitten Sihon, king of the Amorites, who dwell in Heshbon, and Og, king of Bashan, who dwelt in Ashtaroth, in Edrei. ⁵ On the other side of the Jordan in the land of Moab, Moses began explaining this Torah, saying:

1-5. **Veiled rebuke.** The entire Book of *Deuteronomy* was spoken by Moses in the last five weeks of his life. It was his last will and testament to his beloved people. Because they were surely confident that they would not succumb to the alien influences and temptations of Canaan, he began his words by reminding them of the long string of sins and rebellions that marked the forty years since the Exodus; if they and their parents could sin when they were surrounded by miracles, surely there would be greater dangers without constant reminders of God's Presence. But in order not to embarrass and offend his listeners, Moses did not mention these sins explicitly; instead, he alluded to them by using place names or other veiled references (see Rashi; Onkelos).

Parshas Devarim 5783 | 5

Shvilei Pinches R. Friedman

Let us elaborate on this wonderful insight. We know that the opening words of this parsha: **"These are the words that Moshe spoke to all of Yisrael"**—were spoken on Rosh Chodesh Shevat, before Moshe passed away. For, it is written (ibid. 1, 3): ויהי בארבעים שנה בעשתי חודש באחד לחודש דיבר משה אל בני ישראל "עשר **it was in the fortieth year, in the eleventh month, on the first of the month, when Moshe spoke to Bnei Yisrael.** Rashi comments: **This teaches us that he (Moshe) did not rebuke them except close to his death.** In other words, he rebuked them on Rosh Chodesh Shevat and passed away on the seventh of Adar.

Additionally, we are taught in the Gemara (Ta'anis 30b) that the generation of the midbar ceased to die on the fifteenth of Av. Then, HKB"H resumed speaking with Moshe, as it is written (ibid. 2, 16): ויהי כאשר תמו כל

—so it was when the men of war finished dying from amongst the people, Hashem spoke to me, saying. That being the case, we can only wonder why Moshe Rabeinu saw fit to rebuke the new generation that was about to enter the land. After all, they had not participated in the aforementioned sins.

Understood in this light, it is incumbent on us to explain Moshe's rationale for rebuking those who were about to enter the land for the sins perpetrated by their fathers in the midbar. The Chiddushei HaRim addresses this conundrum by explaining that the sins of the fathers left a negative influence on the children. Even though they had not actually committed those sins, it was likely that similar defective character traits that caused those sins were ingrained in them from their parents. Therefore, when Moshe Rabeinu rebuked Yisrael prior to his demise, he did not explicitly accuse them of those sins. Instead, he merely referred to them with innuendos, so that they would understand that an impression and trace of those sins existed within them.

Let us explain. Our sacred sefarim teach us that man contains within his brain all of the progeny that are destined to descend from him throughout all future generations. This is the implication of the passuk (Devarim 20, 19): "כי האדם עץ השדה"—literally, a man is likened to a tree of the field. (Note: this is not the actual context of the passuk.) So, just like the root of a tree contains within it all the branches and fruit that are destined to grow from it; so, too, the brain of a man contains all of the progeny that are destined to descend from him. We find a related statement in the teachings of the Arizal (E.C., Sha'ar 8, Chapter 4): "שבתחילה עומדים כלולים במוח אביהם"—the likeness of the sons is initially contained in the brain of their fathers.

This provides us with a very nice interpretation of a teaching in the Mishnah (Avos 3, 1): "עקביא בן מהללאל: דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון." Akavya ben Mahalalel says: **Focus on three things and you will not fall prey to sin. Know from where you come, where you are going, and before Whom you are destined to give account and reckoning.** Now, the phrase "account and reckoning"—seems redundant. Yet, in light of what we have just learned, we can propose the following interpretation: A person will have to give an **accounting—"din"**—for the actual sin he committed. Additionally, he will have to give a **reckoning—"cheshbon"**—for the defect he imparted and passed down to all of his future progeny and generations predisposing them to that sin.

This then is the way to understand Moshe's method of rebuking Yisrael. He initially rebuked them indirectly, using "remez"—allusions to the sins of their fathers. It was imperative for them to comprehend the degree to which the sins of the fathers affect their children. This is the implication of his subsequent admonition: "כן יש בכם פירה ראש וענבה"—perhaps there is among you a root growing hemlock and wormwood. As we learned from the Ramban, he was saying: **"Or perhaps**

there is among you an evil root" that will blossom and grow and in the coming days will bring forth poisonous buds and grow bitter fruit . . . For, the father is the "root" and the son is the "twig that will grow forth from his roots." For, even the slightest thought of impropriety of a father can express itself as a negative, evil act by his offspring.

If that is the long-term effect of a father's negative thought, consider how much more so is the effect of a father's actual sin! So, undoubtedly, the actual sins of the generation of the midbar left a deleterious impression on the next generation that needed to be addressed and remedied. Otherwise, that deleterious impression would express itself and produce evil consequences in subsequent generations. It was precisely for this reason that Moshe saw fit to deliver words of rebuke even to the children of the generation of the midbar, who had not actually sinned themselves. He wished to uproot any **root that might blossom and produce hemlock and wormwood** that might have remained inside them as a consequence of their fathers' sins.

PART I: ANATOMY OF A REPROOF

The opening chapters of *Chumash Devarim* are devoted to Moshe's rebuke to the Jewish People for the various sins that they committed over the forty years in the wilderness. It is worthwhile contemplating whether there are any lessons that we can glean from Moshe's rebuke to other situations, determining what will enable words of rebuke, where required, to be effective and well received.

Lesson One: Timing

The first element of Moshe's rebuke that is worth considering is actually unique to his setting and specifically not relevant to most situations that require rebuke, but may, nevertheless, yield a lesson regarding rebuke generally. *Rashi* to verse 3 states that Moshe delayed his words of rebuke until shortly before his passing, so that he would

not need to rebuke the people repeatedly.² He learned this from our forefather Yaakov, who, likewise, saved his words of rebuke toward his sons until shortly before his death.

R' Yaakov of Lisa asks:³ Should this practice regarding timing be adopted by us when we need to give rebuke? Surely, the longer one delays, the more wrongs the person will commit! Additionally, is it, indeed, the case that rebuke should be timed so as to only have to be given once? The halachah states that one is required to rebuke as often as necessary!

Rather, the difference between us and Moshe lies in the fact that in our experience, rebuke is typically required when we see someone *doing* something wrong, with the goal of getting them to desist. As such, one certainly will not wish to delay his rebuke, nor will one have it as a priority to rebuke only once. In Moshe's case, however, the sins he was discussing were ones that had *already been committed*. Indeed, in many cases, the sin in question was not even committed by them, but by the generation that preceded them! Rather, the goal of his rebuke was to address those sins in retrospect, as well as their underlying causes, with the goal of ensuring that they not be repeated. This was something which only needed to be said once, and, moreover, Moshe judged that it would be better to delay the message until shortly before his passing.

הנה לכאורה איזו הזכרה ותוכחה ברמז יש כאן, הלא בהמשך הרצאת העניינים שבספר דברים מבוררים ומפורטים בגילוי כל חטא וחטא שעשו? ומצאתי בסד"ש שכיוונתי לדעת המהר"ל מפראג ז"ל שמקשה כן בפי עה"ת.

ואמרתי לפרש, שמכאן לקח הוראה והדרכה, מדוגמת התוכחה של משה, לכל אלו שמפאת עמדתם ומצבם בציבור, בחברה, ובחינוך התלמידים, שנאלצים להשמיע דברי תוכחה ומוסר לשומעיהם, והוא שיתנהגו בדרך נבונה ושיטתית, דרכו של משה רעיא מהימנא, לדעת לכלכל את הדברים שיכנסו בלבבות השומעים לטובתם ולתיקונם.

היינו להתחיל מן הקל אל הכבד, מקודם בדרך רמז דק וכבוד, בחביבות, ולא בחריפות ובבהלה, בקירוב הלבבות, כעין שנוכח בזה"ק פ' קדושים (ח"ג פ, א) "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" (ויקרא יט, יז), שיוכיחו בדרך נסתר, ולא בדרך נוכח, וכשהמצע מוכן ומסודר, אפשר להתחיל ביתרון דברים משפיעים ומשכנעים, ברם העיקר שההתחלה תהיה מתוך רחמים, והרגשת כבוד הבריות, ועל כל דברים חדים וחריפים של המוכיח, תכסה האהבה שבלב השומעים מקודם, בטוב טעמו ושכלו של המוכיח האהובם.

ונראה שיסוד חומר כבוד הבריות הוא משום שהאדם עצמו גדול מאד, ולכן כבודו חמור כל כך, אלא שאנו אין לנו השגה בגדלות האדם, ולכן אנו תמהים על כך.

הנה כתוב "קדושים תהיו" (ויקרא יט-ב) ובחז"ל (הובא בפירש"י) "יכול כמוני, ח"ל, כי קדוש אני, קדושתו למעלה מקדושתכם", וכן במה שנאמר "והייתה רק למעלה" (להלן כה-ג) אמרו חז"ל, יכול כמוני, ח"ל "רק", גדולתי למעלה מגדולתכם, ע"כ (ויקרא יט-כד). והנה הוא אמינא כזאת של "יכול כמוני" מפליאה אותנו, ואלמלא מדרש כתוב א"א לאומרו, והיינו משום שאין אנו יודעים ומכירים בגדלות האדם, אבל חז"ל שידעו והכירו, ראו מקום ל"יכול כמוני" והוצרכו פסוק מיוחד למעט זאת, ואף מיעוט זה שקדושתו למעלה מקדושתכם, וכן שגדולתי למעלה מגדולתכם, אינו בא למעט את קדושת האדם וגדלותו, אלא שקדושת הקב"ה וגדולתו היא עוד למעלה מזה.²⁵

However, even after having noted the difference between Moshe's case and ours, we can still learn the importance of timing when delivering rebuke, giving some thought to the time and setting where the rebuke will be most effective, namely, when the person will be most receptive, and not necessarily when we are feeling our most righteous or morally indignant.

Lesson Two: Respect

The opening verse in our parsha is effectively a list of places. According to *Rashi*, these do not represent the places where Moshe administered his words of rebuke, but are rather the subject of the rebuke

Let us consider: How effective was this verse in chastising the people? It is a universal rule that those who are most in need of rebuke are also the ones most adept in deflecting it. Nevertheless, as far as Moshe is concerned, it was more important to convey a message of respect. This is not only for the general value of respecting others, but is also the only way that any rebuke can have a positive outcome. Rebuke is a confrontation, specifically, confronting the person with something that he is doing wrong. This is not something that is easy to hear, and if he feels that he is the object of derision, he will not hear it at all. Additionally, addressing the person with respect means that not only are you telling him where he is going wrong, but no less importantly, that you firmly believe that he can get it right, and it is to this end that you are bringing the matter up.

Indeed, the commentators point out that in the ensuing verses and chapters, Moshe is very explicit in recounting the episodes concerning which he is rebuking the people, sparing no detail or comment! Has he changed his approach from the circumspect one reflected in the opening verse? The Mahara! explains that clearly, at a certain point, Moshe will need to get down to details, otherwise the people are in danger of actually not knowing what he is talking about or what he means to say.⁴ The point of Rashi is that you cannot start rebuke that way. The way you begin is what sets the tone for what follows, and beginning with respect will hopefully ensure that whatever you say subsequently—however explicit—will be received positively.

13

Lesson Three: Loss

Verse 2 informs us that Moshe's words to the people were said, "Eleven days' [journey] from Chorev." What is the significance of the verse telling us the time it *could have* taken from Chorev to reach the Plains of Moav, especially given that in actuality, it had taken them a good deal longer? Presumably, it is for this reason that Rashi explains that these words are not merely words of description on the part of the Torah, but are actually also included in Moshe's rebuke to the people:

אמר להם משה ראו מה שגרמתם... ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות
הר שעיר ארבעים שנה.

Said Moshe to them, "See what you caused [for yourselves]... Since you corrupted your path, Hashem took you around Mount Se'ir over a period of forty years."

From these words, we can learn that a person might not be moved to improve his ways based solely on being shown that he has done the wrong thing. He needs also to be shown how sin has caused him loss so that it might enlist his motivation in bettering his situation. The same is true for a person's own introspection. An important part of *teshuvah* is recognizing not only that we did the wrong thing, but that it did not bring us the happiness and fulfillment that it promised. Thus, we conclude the *viduy*, during which we list our sins, by saying "*v'lo shavah lanu*—and it wasn't worth it for us."

Lesson Four: Care

Verse 4 informs us that Moshe's words were said, "After he had smitten Sichon, King of the Ammorites... and Og, King of Bashan." Here, too, Rashi explains that Moshe waited to time his rebuke after having performed a kindness for the Jewish People so that they would realize that his rebuke was intended for their benefit, not merely to criticize them. Having recently led them in battle to initiate their entry into the Land of Israel, the people had to know that Moshe had their best interests at heart and would be able to accept his words of rebuke accordingly.

15 352 / YEMIMA MIZRACHI SPEAKS

Although humans are generally loath to receive rebuke, sometimes, especially in parenting, there is a place where it is necessary. Contrary to today's liberal theorists, our Sages believe that a child who was never reprimanded cannot grow up to be healthy and mature. As the adults in their lives, we have an obligation to show them right from wrong, to point out their errors in a way that will build them into fine, upstanding adults. But how can we ensure that our children will listen to our *mussar*? What conditions must our rebuke fulfill in order to accomplish what we want to achieve?

We find the answer in the first verse in *Devarim*, in the brilliant way that our leader, Moshe Rabbeinu, gave *mussar* to Klal Yisrael.

The first clue to how we can give *mussar* that will be properly accepted is *baAravah*, which comes from the Hebrew word **me'urav*, involved. Only when a child sees that you're involved in his life on an intimate level will he accept rebuke from you. If he only hears from you when he's making trouble in yeshiva, it just won't work.

It's so sad to hear from broken girls and boys who cry, "Where

were they when things were okay?" These children want to know, "Where was my father when I was learning Gemara? Did he know which *masechta* we were learning? Did he even care to know who my *chavruta* was?" And the girls want to know, "Did my mother know the name of my teacher? Did she know what that change of seating meant to me, how I suffered sitting near the class bully?"

If you want to be an involved parent, you must constantly inquire about your child's life. Children don't always offer information on their own. Are you aware of your child's daily successes and struggles? Do you know how he spends his time and with whom? What are his favorite foods and activities? If you only get involved when things go awry, how will the *mussar* ever find its way to your child's heart?

The second condition necessary for *mussar* to reach its target is *mol suf*: before the end of his days. Moshe Rabbeinu chose to reprimand the nation only shortly before his death because he wanted to avoid repeating his messages again and again. If your *mussar shmues* is one that keeps going in circles, your child won't listen anymore. He'll just assume that the tape recorder has been rewound and that the recording will soon end. If you want your rebuke to be accepted, you must give it rarely, not on a constant, repetitive basis. When all a child hears from her parent is "No" and "Don't," her ears will simply stop absorbing those messages. Make it a rare occurrence, and your children will heed your words.

The third condition that leads to optimal results is when *mussar* is given *acharei hakoso eis Sichon ... v'eis Og* — "after he had smitten Sichon ... and Og." Only after Moshe Rabbeinu gave Klal Yisrael the tremendous gift of killing Sichon and Og, thus ridding them of their enemies, did he sit down to deliver his rebuke. Commenting on this verse, Rav Shteinman notes that before a parent gives rebuke to his child, he has to have given him five compliments on that same day. If your child knows that spending time with you automatically equals

critical conversation, why would he want to do that? If all that ever escapes his mother's lips are words of negativity, doesn't it make sense that he would choose to spend his time elsewhere?

Compliments and criticism must operate on a ratio of five to one. If we want our children to truly accept the criticism we hand them, they must first be prepped with hefty doses of good words: words that let them know how proud we are of them, how highly we think of them, and how much they mean to us.

Only when your rebuke fulfills all three of these conditions and it is given with a light hand and a soft demeanor, will it reach the ears and hearts of your dear children.

18

LOGIC OF THE HEART, LOGIC OF THE MIND R. A. Solovitch

In every English translation of the Bible, "*hocheiach tochiach*" is translated as "rebuke" or "reprimand." This is not an accurate translation. *Hocheiach* does not mean rebuke, and does not mean reprimand. It really means "a proof"; something that serves as a *raayah*, for evidence is called a *hochachah* — a proof. Thus the Torah says, in fact: You shall prove to your fellow — to your *chaver*. Prove what? What shall you prove? Obviously it means: "You shall prove to your fellow the wrongful path upon which he

We find in the Talmud that whenever people are quoted as referring to the better side of their character, they speak of themselves in the first person, while if quoted as referring to the evil aspect of their character, then they refer to themselves in the third person. Thus, when the Talmud quotes people as saying that they fulfilled a certain *mitzvah*, it puts the word *ana*, "I," in the mouth of the person quoted. Should the Talmud quote people as telling that they were violators of the *Shabbos*, or that they were rude, then the term *hahu gavra*, "that person," is used by the person quoted. We learn from this that within every person there are two personalities. In every individual there is the ideal personality, aspiring towards that which is sacred, noble, worthy. And simultaneously, every person is moved by certain animal instincts which lead him or her to sinful acts. The real personality is the one that is motivated by the lofty inclination. That is the "*ana*," the "I," the essential inner self of the person; the animal instincts that impel one towards wrongful ways constitute only the "*hahu gavra*," "that person," a stranger, a trespasser who occupies one's spirit.

20

Every person has a degree of humility. It is only covered up by the subterfuge of rudeness. If we can but arouse the latent humanity and the latent humility that inhere in the soul of every person, then this spark of humanity can turn into *l'havas kodesh*, the sacred flame.

The *mitzvah* of *tochachah* is based upon the belief that the true self is the "I" of the person, not the "that person." The "*hahu gavra*" is only a subterfuge that covers up and imprisons the real self. How can one correct another? If you see that a person is addicted to sin, how can you change the person? Not by calling names, not by reprimanding, but by proving to the person his or her true self. Our Sages (*Chagigah* 15a) tell us that *Acher*, Elisha ben Avuyah, originally a devout and gifted scholar, had fallen away from the believers' fold, and Rebbe Meir again and again urged him to repent. *Acher* responded, "I cannot repent, because as I was riding on my horse on *Shabbos*, I heard a *bas kol*, a Heavenly voice, exclaim: '*Shuvah, shuvah, chutz m'Acher* — Repent, repent, but *Acher* is lost.'" Note that our Sages referred to Elisha ben Avuyah, after he had drifted away from the Jewish path, by the appellation "*Acher*," "Stranger." Spiritually, he was no longer Elisha ben Avuyah; he did not manifest his real self when he drifted away. It was a "stranger," a "*hahu gavra*," who carried him away into foreign domains where he did not belong. Elisha ben Avuyah was the prisoner of *Acher*. Yet Elisha ben Avuyah was

noble and lofty and he aspired towards everything that was sacred, noble, and worthy. Why then did he not repent? Because Elisha-*Acher* was laboring under the erroneous conviction that he was corrupt, basically evil. But this was not true. *Acher* had failed to understand, when he heard the *bas kol*, that its message was: *Acher* cannot repent, cannot do *t'shuvah*, but Elisha ben Avuyah can do *t'shuvah*. Had he not mistaken Elisha ben Avuyah for *Acher*, had he realized that he but needed to expel the stranger from himself, then the real Elisha ben Avuyah would have reemerged in true glory, as a *baal t'shuvah*.

The reason so many Jews feel incapable of *t'shuvah* is because they are not aware of their own spiritual strength. They think that the *acher* is the real person when actually it is only a trespasser. The Torah says if you want to succeed in correcting Jews who are delinquent in their demeanor, then do not try to reprimand them. Do not tell them, "You are no good," "You are impure"; that is not *tochachah*. Rather, *tochachah* requires that you convince the delinquents of their inner selves: you shall retrieve your fellow.

236

כמד"כ שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלקיך, ובחי' זו היתה גם בעת חורבן ביהמ"ק, שהיתה אז התגלות אהבת ה' לישראל, שהיו הכרובים מעורין זה בזה. אף כי תמיד הרי רק בזמן שישראל עושין רצונו של מקום היו הכרובים מעורין זה בזה.

וזה ענין חזון ישעיהו. משמעות חזון שמדבר גדולות למעלה מן השכל. והחזון הוא כמו שנאמר שם, בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי, וכן זרע מרעים בנים משחיתים, אפילו כאשר פשעו בי והם בנים משחיתים הריהם ג"כ בנים, שישראל הם תמיד בבחי' בנים להשי"ת אפילו כאשר הם חוטאים. ומכאן יליך ר"מ (קידושין לו.) שבין כך ובין כך קרויים בנים, וקיי"ל הלכה כמותו, וכמו שכתב רבינו מימון אבי הרמב"ם באגרת הנחמה שלו, כל אלה משפטים ברורים והוכחות קיימות שהקב"ה לא ישנא אותנו ולא יסיר מעלינו שם בנים, לא כשירצה בנו ולא כשיכעס עלינו, לא כשנאמין בו ולא כשנסור ממנו, כמו שנאמר בנים אתם לה' אלקיכם, בני בכורי ישראל, בנים לא אמן בם, פי' מאמינים או לא מאמינים. והמהר"ל (נצח ישראל פי"א) האריך בענין זה, ובתוך דבריו כתב וז"ל, שבכל ענין נקראו בנים וכו', שגם כאשר הם פושעים במזיד נקראים אל השי"ת בנים שנאמר בנים לא אמן, ולא זה בלבד אלא אף אם דבקים לגמרי בע"ג ויוצאים במעשיהם מן הקב"ה להיות דבוקים באלהי נכר, ובדבר זה היה ראוי לומר שיתבטל שם בנים, ועל זה אמר שגם בענין זה נקראו בנים אל השי"ת. וכל זה מפני כי אין שייך ביטול לענין זה אשר נקראו ישראל בנים, ודבר זה אין שינוי לו בכל חטא אשר יעשו

תהיה החטא מה שהוא. וזו היא המדרגה של ש"ק בחי' בנים, שאפילו עבד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו, כי ישראל בכל מצב שהם בנים הם. וכלשון הפסוק ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם, כלומר שהשבת היא דבר עולמי ונצחי, ובכל אופן שהוא, אפילו כאשר יהודי נמצא בשאול תחתית, וכעובד ע"ז שזה הדבר הגרוע ביותר, תמיד יש לו את כח הש"ק שהיא ברית עולם. וכמרומו במש"נ להלן בחזון ישעיהו, חדשיכם ומועדיכם שנהא נפשי, ואיתא ע"ז בזה"ק (ח"ב פח:) חדשיכם ומועדיכם קאמר ואילו שבת לא קאמר, ובגין כך כתיב ביני ובין בני ישראל וגו'. וזהו החזון הגדול ביותר ליהודי מה שיועד שכל ידח ממנו נדח, ובאיוה מצב שלא יהיה הריהו קשור להשי"ת בבחי' בנים, ואפילו עבד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו.

23

וכאמור זה חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה וגו', הגילוי כי בנים אתם לה' אלקיכם בכל המצבים אפילו כשחוטאים, ויש בנבואה זו חזון נצחי, שפנימיות אהבת הקב"ה לישראל בבחי' בנים קיימת תמיד בכל העתים והמצבים אף לאחר החורבן, וכלשון הפסוק שמעו שמים והאזיני ארץ כי ה' דיבר, שדבר ה' הוא נצחי וקיים לעד, שאהבתי אתכם אמר ה'. וכדאיתא בספ"ק שהחורבן היה רק בבתי בראי אבל בבתי גואי לא היה חורבן, כי אהבת ה' לישראל היא נצחית. וכמו שאחז"ל כשנכנסו אויבים להיכל

מצאו הכרובים מעורין זה בזה, שנתגלה אז כי אפילו בשעת החורבן לא בטלה חיבת הקב"ה לישראל.

וזה גם ב' מאחז"ל שלא היה יום מועד לישראל כיום שחרב בית המקדש. שהוא תמוה לכאורה, איוה יום מועד הוא יום החורבן. אלא שענין מועד הוא גילוי גודל אהבת ה' לישראל המתגלה במועדים,

Occasionally, however, the situation is reversed; the wicked sons, while yet within the brains of their righteous fathers, cause their fathers to sin based on the fact that they are destined to sin.

This phenomenon is described in the holy writings of the Agra D'Kallah (Bechukosai). He presents it in the name of his teacher and Rav, the esteemed Rabbi of Rimano, zy"u, to interpret the passuk (Vayikra 26, 40): "then they will confess their sins and the sins of their forefathers. Why is it necessary for them to also confess for the sins of their forefathers? Here are his sacred words:

"והנה שמעתי מכבוד אדמו"ר הרב הקדוש מהרמ"מ זצוק"ל, והתודו את עונם ואת עון אבותיו, דמן הצורך הוא להתודות עון אבותיו, כמו שאנו אומרים אבל אבנו ואבותינו חטאו, כיון שאנחנו חוטאים בפועל, אם כן כשהיינו בכח האבית היינו גורמים להם לחטוא, שהיה אז אצלם בכח מוחם הנפש החוטאת שלנו, על כן מוכרחים אנו להתודות עון אבותינו, כיון שאנחנו גרמנו זה לאבותינו שהיינו אז בכח מוחם, גרמנו להם לחטוא במעשיהם בפועל."

I once hear from the honorable Admor, the holy Rav Menachem Mendel of Rimano of blessed memory, regarding the passuk: "Then they will confess their sins and the sins of their forefathers." It is necessary to confess the sins of our fathers, just like we say "but we and our fathers have sinned." Since we sin in actuality, if so, when we existed only as potentials in our fathers, we caused them to sin. For, at that time, our sinning spirit was with them within the potential of their brain. Hence, we are obliged to confess the sins of our fathers, since we caused this to our fathers when we were yet a potential in their brain; we caused them to sin with actual deeds.

26 This concurs magnificently with a revelation from our mentor, the Arizal. He asserts that when Adam HaRishon sinned with the Eitz HaDa'as, he did not sin of his own accord; he sinned on account of all the neshamos that were contained within him, which included reshaim. He explains this in Sefer HaLikutim (Ha'azinu):

"סיבת חטאו של אדם הראשון היתה, בסיבת הנשמות שהיו כלולין בו מכל מין ומין, מהם צדיקים, מהם רשעים, מהם גזלנים, מהם גרמנים, ומצדדים נטויה לאכול מן העץ, אם כן לא היה מצדו כל כך חטא כי אם בסיבתם, ועם כל זאת עשה

תשובה, כי לולי החטא היה נצחי לעולם, ובחטאו נאמר לו כי ביום אכלך [ממנו] מות תמות."

Adam HaRishon's being incorporated all sorts of neshamos; some belonged to tzaddikim, some to reshaim, some to thieves and some to gluttons. These various neshamos instigated his desire to eat from the forbidden tree. Hence, the sin did not actually stem from him, but rather from them. Nevertheless, he performed teshuvah. Had it not been for the sin, he would have lived forever. Yet, if he were to sin, he was told (Bereishis 2, 17): "For on the day you eat of it, you shall surely die."

ובן כתב החתם סופר בפרשת מסעי שפירש הפסוק אלה מסעי בני ישראל וגו', ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', ואלה מסעיהם למוצאיהם, ודייקו המפרשים על כפל הלשון, וגם על שינוי הלשון שמתחילה כתיב מוצאיהם למסעיהם על פי ה', ואח"כ

אבל בעת החורבן נתגלה גודל אהבת ה' לישראל. מצד אחד היה זה יום חורבן ודם ישראל נשפך כמים, אבל בפנימיות נתגלה אז נצחיות אהבתו ית' כי השי"ת אוהב את ישראל בכל מצב שהם.

ובזה ביארנו ענין הצירוף של חודש אב, הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם, כי אז נתגלה גודל אהבת הקב"ה לישראל שהם עמו ונחלתו אפילו בשעת החורבן ואפילו בגלות, וכמו שאמרו חז"ל (איכ"ר ד) שכיילה הקב"ה תמותו בעצים ואבנים כדי לא לכלותה ח"ו בכלל ישראל. זהו הקוסטא דחיותא שיש בתשעה באב, והאור הגנוז בתוך החושך, שמתגלה עוצם אהבת הקב"ה לישראל. וענין שבת חזון שקודם ת"ב, כדאיתא שבש"ק יורדים כל ההארות השייכים לשבוע הבא, ובש"ק הזאת נשפעת הארת הגילוי הזה שבנים אתם לה' בכל העתים ובכל המצבים.

ש באר דברים - שבת חזון החיים ר. Steingard

ונאמת כל התרחקות וכל חטא, וכן כל חסרון שיש בהתקשרות שיש מהאדם להקב"ה, יכול לגרום התקשרות והתקרבות נורא, כי אם האדם מרגיש שהוא מרוחק מהקב"ה, והוא אינו רוצה שישאר במצב זה, אלא אדרבא כואב לו מאד שהוא נפרד מהקב"ה, עי"ז דייקא נעשה התקשרות נורא להקב"ה, ומהירידה נעשה עליה גדולה, וזה ענין בעלי תשובה שהוא בחילה יתיר בכח יותר גדול, כי ההתרחקות גורם תשוקה להתקשרות גדול מאד.

ובשנתעורר תשוקה מכלל ישראל להקב"ה אז כמים הפנים אל הפנים נתעורר תשוקה מהקב"ה לכלל ישראל, ואז נשפע הארת פנים במדה גדולה, ונשפע הארת התורה והקדושה.

ולפי"ז יש לפרש הפסוק אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל במדבר בערבה מול סוף וגו', והם כל המקומות שחטאו ישראל כי דייקא ע"י שהזכיר משה החטא ופעל אצל כלל ישראל שהרגישו עצמם מרוחקים מאד מהקב"ה ועי"ז התחרטו ישראל, עי"ז נתעורר בהם השתוקקות גדול להקב"ה, ועי"ז האיר ה' פניו אליהם במדה גדושה, ובהשפעת דברי תורה מלאים אהבה והתקשרות שזהו כל ספר משנה תורה, שהוא מלא אהבה והתקשרות מהקב"ה לכלל ישראל.

ולפי"ז אפשר לומר למה קרא החטאים האלו ע"ש מקומות אלו, וגם משמע שהוא הקדמה למשנה תורה, דהנה מבואר בספרים הק' שכל חטא באמת נגרם

ע"י המקום שהוא שם בשעת עשיית החטא, שיש מקומות מסוגלים יותר לחטא, ויש מקומות שהם מסוגלים להתרחק מחטא, אבל באמת האדם אינו יכול לומר שאין הוא אשם בחטא, שהחטא נגרם מחמת שהי' באותו מקום, כי אדרבא מחמת שהוא הי' במצב שרצה לחטוא, מחמת זה סיבב הקב"ה שיגיע לאותו מקום שמסוגל לחטא. והמקום יגרום לו לחטוא.

כתיב מסעיהם למוצאיהם, דהנה המקום גורם לכל חטא שחטאו שם, ומשה רצה ללמד זכות על כלל ישראל, ולכן אמר שמוצאיהם היינו מה שמצא אותם [היינו המעשים שעשו], הוא למסעיהם היינו שהסיבה שעשו החטא הוא המקום שבו היו כשחטאו, אבל הקב"ה אמר שאינו כן אלא ואלה מסעיהם למוצאיהם, דהיינו שהסיבה למה באו למקום הזה שמסוגל לחטא וגורם החטא, הוא מחמת מעשיהם דהיינו שמחמת מוצאיהם, היינו מה שהם עשו, זה גרם שבאו למסעיהם ע"ש.

ולפי"ז י"ל דחטא שחטא האדם נקרא על שמו, אע"פ שגם המקום גרם החטא, כיון שהאדם גרם שיבא למקום זה, שמסוגל לחטא, ושם יחטא, אבל כשמתקן החטא ועוקר רצונו לגמרי מהחטא, י"ל שאז לא נשאר אלא הסיבה מצד המקום, ולא הסיבה מצד האדם כיון שהאדם תיקן

מעשה שלו, ואז לא נקרא החטא עוד אלא על שם המקום, והבן.

וא"כ נפלא מאד הפסוק אלא הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל במדבר בערבה מול סוף יגו', שמשה רבנו הכניס הרהור תשובה וחרטה בכלל ישראל, עד שנתקן החטא לגמרי, וממילא כל אלו החטאים שחטאו באותן המקומות נקראו רק על שם המקום, שלא נשאר שום שייכות להחטא מצד כלל ישראל, ונשאר רק המקום שגורם, והבן.

וע"ז שבאו כלל לישראל לתשובה אמיתי, עד שהחטא לא נקרא עוד על שם המקום, רק נקרא על שם המקום, אז ע"י תשובתו זו וע"י השתוקקות זה להקב"ה, גרם זה שהקב"ה התקרב אליהם מאד, והשפיע השי"ת להם דברי תורה נפלאים, שהם כל ספר משנה תורה, וא"כ מה שנקרא החטאים שלהם רק על שם המקום, זה גרם שממקום ההוא נשפך להם דברי תורה.

וי"ל שע"י תשובה כזו, נעשה תיקון בהמקום, וע"ז נתעלה המקום, ונשתנה סגולת המקום שה"י מתחילה מקום מסוגל לחטא, עד שנעשה מקום שמסוגל להשפעת התורה, ומשם דייקא נשפך השפעה גדולה של דברי תורה, כגון באמת בכל העולם יש תורה, כי כל העולם נברא ע"י התורה, ואסתכל באורייתא וברא עלמא, וא"כ בכל העולם יש תורה וזהו קיום כל העולם, ובכל מקום יש דבאי תורה מיוחד שמסוגל לפי אותו המקום, אבל אלו הדברי תורה הם בהעלם כי העולם מעלים עליו, אבל כשכלל ישראל מתקנים המקום, ומתגברים על הסגולה לרע שיש בהמקום, אז נתעלה המקום ונתגלה התורה שיש באותו מקום.

מושפעים מדרך הגוים ומאור המדינות הטמאות, אבל כשכלל ישראל מתגברים על טומאת ארץ העמים, ואדרבא הם עושים תשובה ומתקרבים שם להקב"ה ועושים שם ישיבות ולומדים תורה, אז אדרבא נעשה תיקון גדול להמקום, וממקומות אלו דייקא נשפך השפעה גדולה של תורה, וי"ל שלכן יש "פולישע" תורה, וליטוישע תורה, וגאליציענע תורה וכו', וכמו כן כשנוכה לצאת מגלות אמריקע, אז יאמרו הרבה "אמריקאנע תורה", כי מחמת שנתגבר על טומאת מקום אמריקע, נזכה להשפעה גדולה של תורה.

עוד איתא בספרים שכיון שביום תשעה באב נולד משיח בן דוד, והוא זמן שמסוגל להגאולה, ממילא שבת זו אפשר שיהי' השבת לפני הגאולה, וכיון שהשבת נותן הכח לימות החול, כדאיתא בזה"ק דמיום השבת מתברכין כל שיתא יומין, ולכן כמו שהשבת לפני פסח הוא שבת הגדול שהוא נותן הכח של גאולה וחסד לימות החול שיהי' בהם חג הפסח, כמו כן השבת שלפני תשעה באב יש בו הכח של הגאולה העתידה ושל ביאת המשיח, וממילא הוא שבת גדול מאד.

אבל יש עוד ענין בזה, דהנה בגמ' יומא דף נ"ד ע"ב איתא דבשעה שנכנסו העכו"ם להיכל, מצאו הכרובים מעורים זה בזה, והקשה הריטב"א הא הגמ' בב"ב דף צ"ט ע"א פריך סתירת שני פסוקים, דכתיב והכרובים פניהם איש אל אחיו, ובפסוק אחר כתיב פניהם לבית, ומתוך הגמ' דבשעה שעושים רצונו של מקום היו פניהם איש אל אחיו, לרמוז שהקב"ה עם כלל ישראל הם מחוברים זה לזה, אבל בזמן שאין עושין רצונו של מקום היו פניהם לבית, שלא היו פונים זה לזה ע"ש, וא"כ קשה שהרי בשעת החורבן לכאורה הוא הזמן היותר גדול של אין עושין רצונו של מקום, וא"כ למה אז היו הכרובים מעורים זה בזה.

ומתרגמים דמיד אחר שהי' החורבן וראו כלל ישראל שנתרחקו מאת השי"ת, אז מיד נולד בכלל ישראל הרגשה של חרטה עצומה וגעגועים נוראים לחזור להשי"ת, וא"כ כלל לשער ולתאר גדול הגעגועים שלהם, שהרי הרגישו שנפרדו מהקב"ה, ונגע זה עד נפשם ממש, וכן

מצד הקב"ה לכלל ישראל הי' אז געגועים נוראים שכלל ישראל שנקרא בכל לשון של חיבה, אחותו רעייתו יונתו תמתו, נפרד ממנו, והי' להקב"ה תשוקה נוראה לכלל ישראל, וממילא דוקא אז היו הכרובים מעורים זה בזה בתכלית החיבור.

ואיתא בספרים הק' דבאמת יום תשעה באב הוא יום של תשוקה נוראה מהקב"ה לכלל ישראל, ומכלל ישראל להקב"ה, ובאמת זהו כל הענין של הקינות, שהדיבורים של הקינות מלאים תשוקה וגעגועים מתי יבנה ביהמ"ק, ומלאים צמאון וגעגועים להקב"ה ולאין ישראל, ולכן באמת יום תשעה באב הוא יום גדול של התקשרות ודביקות בהקב"ה.

ושמעתיה שלכן נקרא תשעה באב בלשון מועד כדכתיב קרא עלי מועד לשבור בחורי ודרשו חז"ל שזה קאי על תשעה באב, ולכאורה אין מובן איזה מועד הוא תשעה באב, אבל התירוץ הוא דבאמת מה שיר"ט נקרא בלשון מועד, הוא מלשון ועד והתועדות, שהוא זמן של התועדות של הקב"ה וכלל ישראל, שכל יר"ט הי' זמן של עליה לרגל שהתועדו עם הקב"ה, וגם בזמן הזה שאין לנו עלי' לרגל לביהמ"ק, מ"מ יר"ט הוא זמן שמרגישים מאד שאנו עם הקב"ה, וכלל ישראל מתקרב מאד להקב"ה, והקב"ה מראה התקרבות גדול לכלל ישראל, וממילא הוא מועד והתועדות, וכמו כן תשעה באב הוא זמן של צמאון וגעגועים ותשוקה נפלאה להקב"ה, ולכן נקרא מועד, שהוא זמן שמתקרבים מאד להקב"ה ומתועדים עמו.

וא"כ השבת שלפני תשעה באב שיש לו הכח של כל ימי השבוע, יש לו

הכח של התקרבות זו שיהי' ביום תשעה באב, ולכן הוא שבת גדול מאד.

מסילות כלבם

R. Eisenberger

לרגל מגללין להם את הפרוכת, ומראין להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה, ואומרים להן: ראו חבתכם לפני המקום" וכו' (יומא נ"א).

ע"ז כך לבנו הומה בכיסופים וגעגועים בשלש פעמי רגלינו, בעת שאנו שופכים שיח בתפלת המוספים: "ומפני חטאינו גלינו מארצנו, ונתרחקנו מעל אדמתנו, ואין אנחנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך... בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו" וכו'. אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי.

מכא מקום בכך לא היה עדיין שיא התגלות החיבה מהבוחור בעמו ישראל באהבה. שכן כל זה יתכן עוד להיות בגדר אהבה שתלויה בדבר, מכיון שההתקרבות היתה במדה כנגד מדה להתקרבותינו אליו, כענין (חגיגה ב א) "כדרך שבא לראות כך בא ליראות". כאשר כל אדם מישראל עוז את ביתו וכל אשר לו, ועלה לראות את פני האדון ה', טבעי הדבר אשר כמים הפנים לפנים זכה לקבל בחזרה אותות חיבה והתקרבות. כשהביאו עולותיהם וזבחתיהם לרצון על מזבח ה', והעלו קרבנות חובותיהם לבקש סליחה ומחילה וכפרה, נרצה להם לטהרם ולהשכיז שכינתו בתוכם.

36

Tishah B'Av itself we do not recite *Tachanun* because it is referred to as a "moed" — a festive day. Rav Yerucham Levovitz explained that there are festivals of closeness, such as Pesach, Shavuot, and Succos; and there are festivals of distance, such as Tishah B'Av.

Bnei Yisrael's essence is *dveikus* — cleaving to Hashem. Accordingly, all situations are measured with the yardstick of closeness or distance from Hashem. Yet even when a Jew feels distant he is still connected to Hashem.

There is another possibility besides closeness or distance, one that Rabbeinu Yonah says applies to people who do not make a *cheshbon hanefesh* (spiritual reckoning) and therefore don't realize their true distance from Hashem. These people cannot experience *dveikus* to Hashem because they are not aware of the nature of their relationship with Him, and therefore there is no sense of connection.

This was the complaint that Yirmiyahu HaNavi leveled against the people of his generation (Yirmiyahu 2:23,35): "How can you say you did not become defiled by worshiping idols? Look at your path in the valley and know what you have done... I will punish you because you said, 'I have not sinned.'" They believed that they had not sinned, when in reality they had trampled all moral barriers. The destruction of the *Beis HaMikdash* enlightened them as to how distant they really were. This was the impetus for Chazal to create a "festival of distance."

How do we understand this type of "festival"? When a person is cognizant of how far he is from Hashem, he realizes, Yes, I am far — but there is still some relationship. However, when one lives without any reckoning at all, he is living in a false world, and in

"The moed of Tishah B'Av is the celebration of the fact that although we may be far from Hashem, we are still connected to Him."

such a life there is no relationship with Hashem at all.

The *moed* of Tishah B'Av is the celebration of the fact that although we may be far from Hashem, we are still connected to Him. The more we are aware of how far we are, the more connected we are to Hashem and the greater the

opportunity we have to get closer to Him. This recognition is the *avodah* of Tishah B'Av.

(Maamarei Yemei Ratson p. 345: Alei Shur, Vol. II, p. 412)

38

Nefesh HaChaim (Shaar Aleph, Chapter 4) offers a novel approach to understanding the *Beis HaMikdash* and its destruction. He writes that Hashem commanded, "Make for a Me a Mikdash so I can dwell within them" (Shemos 25:8). Hashem did not say, "So that I can dwell within it," but rather "within them," because He desires to dwell within each and every Jew. Every person can become a veritable *Beis HaMikdash*.

The *navi* (Yirmiyah 7:4) refers to the righteous as "the sanctuary of Hashem." The commandment to build an actual *Beis HaMikdash* was to facilitate an understanding of how our personal *Beis HaMikdash* should look. Actions carried out with pure and holy intentions and with the goal of creating an abode for Hashem in this physical world mirror the holy vessels of the *Beis HaMikdash*, which were prepared with the objective of creating a place in which the *Shechinah* would reside on Earth. When *Bnei Yisrael's* behavior deteriorated to the point that they defiled their

internal *Beis HaMikdash*, the external *Beis HaMikdash* automatically lost its viability and was destroyed.

When we mourn on Tishah B'Av and the days leading up to it, we are not merely mourning for the *Beis HaMikdash* that once stood in Yerushalayim. We are mourning the destruction of our internal greatness. Is there anyone who truly believes that he has the ability to turn himself into an abode for the *Shechinah*?

Bnei Yisrael have always produced great leaders who provide us with glimpses of true greatness. One such example is the Chofetz Chaim. His every action was measured and every word was weighed. He was a Torah giant, a paradigm of kindness and humility, and a paragon of *tefillah*.

Every Jew has the ability to reach a similar level, but one of the obstacles we face is the mindset that people are small and will always remain small. We must rid ourselves of this mindset, because it destroys our personal *Beis HaMikdash*.

We do not recite *Tachanun* on Tishah B'Av because the *passuk* refers to it as a *mo'ed*. We can understand why Succos is a *mo'ed*, but why is Tishah B'Av a *mo'ed*? Rav Yerucham Levovitz explains, that there are *mo'adim of kiruv* (closeness) and *mo'adim of richuk* (distance). Tishah B'Av is a time for a person to contemplate just how far he is from Hashem. His every action has the ability to create an atmosphere suitable to house the *Shechinah*, but he does not believe for a second that he can achieve this goal.

Recognizing and acknowledging one's distance from Hashem is the first step in rebuilding our internal *Beis HaMikdash*. Once this is accomplished, the *Beis HaMikdash* in Yerushalayim will follow immediately. This is why Chazal say (Taanis 30b), "Whoever mourns Yerushalayim will merit seeing its joy."

(See also Alei Shur, Vol. II, pp. 411, 412)

22 ↓ SEED OF REDEMPTION

40

R. Lopiansky

In order to better appreciate the finer nuance of *chessed*, let us put it in the context of two other terms: *tzedek* (justice) and *tzedakah* (charity). The Rambam (*Moreh Nevuchim* 3:53) describes *tzedek* as pure obligation. It is exemplified by one person paying another for services rendered. *Tzedakah* is a related term. It is not a pure legal obligation, but rather an elementary social and moral obligation. As the Rambam explains, *tzedakah* is comprised of "the interactions with fellow man that are expected of him; for when one acts as expected of him, he has done justice (*tzedek*) to his spiritual self." *Chessed*, however, is goodness uncalled for by any sense of obligation — not even a sense of social obligation. As the Rambam notes:

Most of the time when *chessed* is used in the works of Navi, it is defined as benevolence towards a fellow man to whom no duty, or even sense of duty, exists. (*Moreh Nevuchim* 3:53)

The great paradigm for this is the very creation of the world. Nothing preceded it, and therefore the act of creation could in no way fall under the rubric of *tzedek*. Hashem owed nothing. Rather, His purpose in creating the world was so that creations would exist who could "derive pleasure from the Divine Radiance." The world is here in order to benefit mankind, and for no other reason whatsoever. Thus,

41
The universe itself is built on a foundation of *chesed*. (Tehillim 89:3)

Man, who is created in the Divine image, can by definition rise to acts of pure *chesed*. Because we are also physical creatures, we, like all other creatures, have a sense of "self." Self-preservation and enhancement of self are the common denominator of all beings, including man at his basic level of existence. However, when we rise to perform an act of "*chesed*," an act that offers no reward for us — not even a soothing of our conscience — we have risen above the level of "creature" and have begun to uncover the Divine in ourselves. Moreover, when this act is not induced by any previous event, such as the repayment of debt or emotional pressure, it is truly an act of free will, an aspect of man that is rooted in a pure and spiritual layer of his soul.

Since there is nothing in our physical world that can be identified as a source of *chesed*, the desire to perform such acts must flow from a source beyond our physical universe. It is not from the created world, but rather from the Creator. In performing an act of *chesed*, a person is providing evidence of the Creator. At the moment he performs an act of pristine

chesed — unprompted and unobligated — he is achieving a *Bereishis* moment. He is mirroring the Creator and expressing the Divine image embedded in him.

42
Chessed is not only the foundation of creation, but it is vital to the world's continued existence. This is expressed in the following *Midrash* on *Tehillim*:

A lesson of Eitan Ha'ezrach: "I will forever sing of G-d's *chesed*." They asked Eitan, "On what foundation does the world rest?" He replied, "On *chesed*, as it says, 'His Throne will be established on *chesed*'" (Yeshaya 16:5). This is to be compared to a chair that rests on four legs, one of which began shaking. He took a piece of rock and supported it. So too, G-d's Throne, so to speak, was wobbling until He strengthened it. With what did He strengthen it? With *chesed*, as it says, "The world is built on *chesed*." (Yalkut Shimoni Tehillim 840)

G-d's world needs *chesed* in order to remain standing, and we, His creations, are the agents through which *chesed* is performed. Our participation in completing the world was part of the design, for Hashem left a part of creation unfinished. As Chazal tell us:

One side [of the four sides] of the work has been left incomplete. (Pirkei D'Rabi Eliezer 3)

The breach left by this incomplete side allows all the troubles and travails to enter the world, but we human beings have the ability to bring both the world and mankind to completion. Man was meant to become a partner with the Creator, and *chesed* defines our role in this partnership.

Because *chesed* will bring the world to its perfection, *chesed* will be the cornerstone of the era of *Moshiach*. It will

bring the world together and herald all the prophecies about the end of days.

43
דְּהִנָּה הַגָּדוֹל וְהַכָּבֵד שֶׁבְּחֻסָּתַיִם שֶׁגִּרְמוֹ לְחֹרֶבֶן, הוּא עוֹן שְׁנַת חֲנָם כַּמְפֹּרֶשׁ בַּחֲזוֹ"ל (יומא ט ב): "מִקֶּדֶשׁ שְׁנֵי שָׁהִי עוֹסְקִין בְּתוֹרָה וּבִמְצוֹת וּגְמִילוֹת חֲסִידִים, מִפְּנֵי מָה חָרֵב? מִפְּנֵי שֶׁהִיָּתָה כִּן שְׁנַת חֲנָם, לִלְמַדְךָ שֶׁשְׁקוּלָה שְׁנַת חֲנָם כִּגְגֹד שֶׁלֹּשׁ עֲבִירוֹת: עֲבוּדָה זָרָה, גְּלוּי עֲרִיּוֹת, וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים." וּמִכֵּן מִזֶּה שֶׁבִּשְׁבִּיל לִזְכוֹת לִבְנֵינֵינוּ כְּתַחֲלָה עֲלֵינוּ לְחַזֹּר בְּתַשׁבּוּחַ עַל הָעוֹן שֶׁגִּרְמוֹ לְחֹרֶבֶן, וּבְדִבְרֵי שְׁחוּטָאִים בּוֹ מִתְרַצִּים (ראוה שמו"ר

כג ג). וכמו שאמרו צדיקים בלשון התפלה (כתפלת נחם): "כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה", דהיינו שבאש של שנת חנם הצתה, ובאש של אהבת חנם אתה עתיד לבנותה."

נמצאת אומר שחורבן בית המקדש מהוה תוכחה ומוסר לדורות עולם, ללמדנו על חובת אהבת ישראל. ועל פי דברינו יש מעצם המצב של שעת החורבן לימוד מיוחד בהבנה יתירה, ועל דרך (רש"י דברים יג ה) "הדבק בדרכיו" "להלך אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא" (סוטה יד א), דמה הוא אוהב עמו ישראל ב'אהבת חנם' ואף כשחוטאים לפניו לא יזוז מחבבם, אף אתה תתנהג עם כל אדם מישראל באהבת חנם, תוך כדי סליחה וויתור על כל מה שפגע בך.

44 ויבינו במקרא מושג דברים

אך נראה יותר בזה דהנה צ"ב למה הזכיר בפירוש רק מקומות אלו הלא עשרה נסיונות ניסו אבותינו כדכתיב וינסו אותו זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי, ונתפרשו המקומות בערכי טו. מעשה דמרת וילן העם על משה, ומעשה דרפידים ס"פ בשלח, וירב העם עם משה, מעשה דמן אל יצא איש וכן מעשה דקברות התאוה ויהי העם כמחאונים, ורש"י לא הזכיר בבין תופל רק מעשה דפר' חוקת ונפשונו קצה וגו'. גם צ"ב למה פרשה זו נקראת תמיד בשבת חזון ומה ענינה לה אטו שם 'איכה' גורם. ונראה בזה דמשה רבינו הוכיח לישראל על העבירות שנוגעות לכלל ישראל שהם השורש של הכל, דהיינו אמונה (במדבר מול סוף) ע"ז ודי חוב - העגל, ובערבה - עוון פעור וגילוי עריות (בערבה - ערבות מואב בבנות מואב ומדין) לה"י - בין מאין - המרגלים שבעטים נגדו דינן של אבותינו למות במדבר ובין תופל ולכן (תפלות על המן הלחם הקלוקל וגרמו לנחשים והרג בעם) ומחלוקת - מחצות - מעשה דקרח, ועגל הזהב - ודי זהב (וברש"י הוכיח על העגל שעשו בעבור רוב הזהב ויתבאר להלן).

וכד ידית דכור תמצא שעותות אלו הם הם שגרמו לחורבן בית ראשון ובית שני ומעכבין אותנו בבנין השלישי שהננו מצפים לו בכל יום. בית ראשון אמרו חז"ל ביומא ט: שנתגלה עוונם שחרב בעוון ע"ז גילוי עריות ושפי' דהיינו ע"ז שיסודו קלקול האמונה, בעגל ובפעור, ג"ע - בערבות מואב, ולה"י של המרגלים שבעוון זה נגזר דינם למיתה והוי ממש שפי', ואמרו חז"ל בערכין טו: דלה"י שקול כנגד ג' עבירות אלו. והנה בית שני חרב בעוון שנת חנם כדאיתא ביומא שם, שזהו על דבר המחלוקת לחנם שהיה ביניהם וע"ז באו לכל החורבן כדאיתא בהנזקין. וע"ז הוכיחם משה רבינו במאמרו "חצירות" שזה קאי על מחל' קורח ועדת.

ומסיים התוכחה ב'ודי זהב' דהיינו עגל הזהב ופירש"י הוכיח על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם שנא' וכסף הרביתי להם זהב עשו לבעל. והנה אף שחטא העגל קרם מ"מ מנאו באחורונה וגם לא בשמו של העוון אלא כוירי זהב, וכפירש"י בעבור הזהב שהרבינו להם, שזהו באמת הנסיון של הדור האחרון רוב הזהב והחומר, וישמן ישורון ויבעט, שזהו נסיון התומרות ולא היה דור שמוקף תומרות בהפקר כל כך כדורנו עד שהסכנה אופפת אותנו בכל יציאה לרחוב, ולא סדורות הקורמים שהנסיון היה באמונה ובהשכלה אלא היום כפשוטו התאוה הבצע והחומרות, וכאשר זהו נסיון העיקרית דמשיא ומעכב הגאולה מנאו באחורונה, להורות לנו שהעבודה בימינו בעיקרה לא להמשיך אחר התומרות והרחוב ואף לא להיות נבל ברשות התורה אלא אך ורק הכריזה מהרחוב אל כותלי ביהמ"ד היא התכלית ליצור רוק בזכות התורה והעמידה בנסיונות התומרות יכו לבין ביהמ"ק.

ומיידע היטב מה שהקשינו מהו שמנה רק עבירות, לפי שהם הגורם ושורש כל החורבנות, לפיכך מנאן בפרט אע"פ שחזר והוכיח שוב בתוך סדר הדברים. וכוה מבואר למה קורין פרשה זו קדש ת"ב והיא שבת חזון לפי שבה יש את כל שורש העוונות שגרמו לחורבן ביהמ"ק וגם העבודה המוטלת עלינו להביא ולזכות לבנין ביהמ"ק השלישי שיב"א.